

Дем'яню Н.Ю. Педагогічні ідеї В.М.Верховинця у сучасній початковій школі / Дем'яню Н.Ю. // Початкова школа. – 2000. – № 2. – С. 56-57.

Дем'яню Н.Ю.

## ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ В.М.ВЕРХОВИНЦЯ У СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Серед концептуальних положень реформування системи освіти в Україні провідними є її національна спрямованість, невіддільність від національного ґрунту, органічне поєднання з історією і традиціями українського народу, необхідність пізнання, всебічного осмислення і раціонального застосування у сучасному навчально-виховному процесі усіх найкращих пластів вітчизняної педагогіки, забороненої чи навмисно забутої спадщини її провідних творців. Серед них – репресований, розстріляний і помертво реабілітований видатний український педагог, музикознавець, етнограф, хореограф, диригент і композитор Василь Миколайович Верховинець (Костів) (1880-1938). Своєю багатогранною творчістю він зробив вагомий внесок у розвиток теорії і практики виховання.

Наукове дослідження творчості В.М. Верховинця дає підстави стверджувати, що усі новаторські теоретичні і практичні здобутки педагога і митця мали метою формування національної культури молоді: передачу їй багатості духовної спадщини і соціально-історичного досвіду українського народу, розвиток потреби і здатності сприймати, розуміти, примножувати його надбання, виховання національної самосвідомості, гідності, патріотизму, рис національного характеру.

Плідна етнографічно-дослідницька діяльність В.М. Верховинця сприяла обґрунтуванню і впровадженню ним системи засобів формування національної культури підростаючого покоління, чільне місце в якій посідає український фольклор. Це зумовлено тим, що у цій формі суспільної свідомості інтегрувалась, закріплювалась та акумулювалась вироблена народом традиційна інформація: етнічна самосвідомість, історична пам'ять, міфологічні традиції, символізація явищ матеріальної культури, соціонормативні стереотипи та інше. Через фольклор від покоління до покоління передавались світоглядні уявлення, морально-етичні, естетичні, правові, релігійні погляди українців. У художніх образах українського фольклору розкриваються найкращі риси національного характеру: патріотизм, хоробрість, чесність, людяність. Йому властиві життєвість змісту, велика емоційна сила, яскрава образна виразність, соковитий національний колорит.

Для розуміння місця і ролі фольклору у спадщині В.М. Верховинця зупинимося на його визначенні та класифікаційних критеріях. Педагог розглядав фольклор як “художнє відображення дійсності у словесно-музично-хореографічних і драматичних формах колективної народної творчості, що

відбиває світогляд народу та нерозривно пов'язана з його життям і побутом”[5,с.5].

Серед епічних жанрів педагог широко використовував казку, де образно-художніми засобами є слово і міміка. Як оповідання чарівно-фантастичного, алегоричного і соціально-побутового характеру, у яких утверджується ідея торжества добра над злом, казки віддзеркалюють елементи духовної і матеріальної культури різних епох, соціальні суперечності, морально-етичні принципи та світогляд українського народу. Василя Миколайовича приваблювало те, що казки, виконуючи повчально-розважальну функцію, допомагають становленню людини як особистості.

У педагогічній спадщині В.М. Верховинця представлені здебільшого казки про тварин. Виникнувши у давню давнину як оповідання з досвіду мисливців, вони служили для передачі молоді знань про життя тварин і полювання на них. Пізніше у цих казках виявився антропоморфізм, що полягав в уподібненні поведінки тварин людській [4,с.217]. Завдяки прийому алегорії, в них викривається жорстокість, безчестя, зарозумілість сильних, підтримуються слабкі, утверджується справедливість. З метою формування національної культури підростаючого покоління, виховання морально-етичних принципів і норм поведінки В.М. Верховинець включив до репертуарно-методичного посібника “Весняночка” невеличкі казки у віршованій формі, доповнюючи їх музичним супроводом та інсценізацією.

Важливе місце у творчості В.М. Верховинця належить українському ліричному фольклору: пісенному, музично-хореографічному, пісенно-хореографічному. Відбиваючи духовний світ українського народу, його високі моральні та естетичні ідеали, ліричний фольклор містить у собі невичерпний виховний потенціал.

У педагогічній спадщині В.М. Верховинця широко представлений дитячий фольклор: пестушки, утішки, поспівки. Ці коротенькі ігрові пісеньки покликані активізувати, заохочувати до діяльності, розвивати і розважати дитину. Вони розкривають перед нею скарбницю рідної мови, дають найпростіші уявлення про близький їй світ, пробуджують рухливість, бадьорість. Ураховуючи їх виховне значення, педагог включив у “Весняночку” шістнадцять пестушок і утішок.

Важливого виховного значення В.М. Верховинець надавав народному хореографічному мистецтву, яке ґрунтується на виразності ритмічного руху і пластики людського тіла. В музично-хореографічному жанрі засобами образно-художньої типізації ставлення до дійсності, виявлення настрою, почуттів є музика, танець, міміка. Танець є невід'ємною складовою культури українського народу. Якщо у давні часи танці виконували комунікативну функцію, були простим і надійним засобом передачі і збереження цінного виробничого досвіду за допомогою жестів і рухів тіла, то пізніше вони естетизувалися і стали явищем мистецьким, апелюючи вже не до розуму й пам'яті, а безпосе-

редньо до почуттів та естетичної потреби. В українському танці відтворюється все багатство народного життя, звичаї, традиції, світоглядні уявлення, мрії і сподівання українців. Досліджуючи народні танці, В.М. Верховинець помітив, що одні з них проходять “легко й мило”, другі - “з шумом, бурхливо”, а деякі - “грізно, войовничо”. Таке розмаїття настроїв передається, зауважує педагог, за допомогою “особливої мови українського танцю, яка завжди свіжа, нова і мила”, “мальовничих фігур і широкої, нічим не обмеженої фантазії думок” [2,с.124] . Народний танець Василь Миколайович відносив до найефективніших засобів формування національної культури молоді.

У початковій школі елементи української хореографії та зразки пісенно-хореографічного фольклору доцільно застосовувати на уроках музики, народознавства, заняттях хореографічних гуртків. Українські народні танці, поставлені з урахуванням вікових особливостей молодших школярів, можуть бути прикрасою будь-якого шкільного свята або іншого виховного заходу. Сьогодні педагогам і вихователям слід звернути особливу увагу на український танець як могутній виховний засіб та якомога частіше його використовувати у навчально-виховному процесі.

Іншою галуззю фольклору, яка має безпосереднє відношення до діяльності педагога і митця, є народне драматичне мистецтво. У драматичних жанрах основним засобом, організуючим усі художньо-зображувальні елементи, є дія. До них належать обрядове дійство, гра, народна драма. У науковій праці “Українське весілля” В.М. Верховинець подав повний запис найбільш розгорнутого взірця родинно-побутової обрядовості - традиційного народного весілля, у якому відбився весь процес розвитку суспільства, міфологічні, релігійні, правові, моральні, естетичні погляди українців.

Створюючи музично-ігровий репертуар для дітей, В.М. Верховинець звернувся до українського ігрового фольклору, який поступово відмежувався від обряду і, зберігаючи свою образно-драматургічну природу, перейшов у повсякденний побут. Крім того виникло чимало самостійних драматичних ігор - невеличких жартівливих сценок, у яких відображені повадки тварин, природні явища, трудові процеси, побутові ситуації. У них органічно поєднуються слово, спів, музика і танець. Але гра має лише зовні власне розважальний характер. Ігри є зразком соціонормативної, мовної, музичної, хореографічної культури українського народу. Педагог показав невичерпні можливості цього жанру для всебічного розвитку і формування національної культури підрастаючого покоління.

Найкращі зразки драматичного фольклору – епізоди українських обрядів, народні ігри – мають важливе педагогічне значення. Вони сприяють вихованню національної самосвідомості, гідності, патріотичних почуттів, активізації творчих здібностей, всебічному розвитку молодших школярів. Їх доцільно застосовувати при проведенні тематичних ранків, на уроках музики, народознавства, у роботі шкільних мистецьких гуртків.

Отже, український фольклор є ефективним засобом виховання у діяльності і спадщині В.М.Верховинця, джерелом його творчих досягнень у царині національного музичного і хореографічного мистецтва. Актуальність педагогічних ідей і досвіду В.М. Верховинця потребує їх широкого впровадження в сучасну практику виховання підростаючого покоління.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Верховинець В.М. Весняночка.- 5-е вид.- К.:Муз.Україна,1989.-342 с.
2. Верховинець В.М. Теорія українського народного танцю.- 5-е вид.- К.:Муз.Україна,1990.-152 с.
3. Верховинець В.М. Українське весілля //Етнографічний збірник тов-ва ім. Т.Г.Шевченка.- Вип.1. - К.,1912.- с.71-168.
4. Грицай М., Бойко В., Дунаєвська Л. Українська народнопоетична творчість.- К.:Вища шк.,1983.- 359 с.
5. Гусев В.Е. Эстетика фольклора.- Л.:Наука,1967.- 320 с.